

Programa per a la prevenció i l'atenció de l'abús sexual infantil

Document marc

Ajuntament de
Barcelona

Direcció, coordinació i redacció:

Departament de Promoció de la Infància
Direcció de Serveis d'Infància, Joventut i Gent Gran
Àrea de Drets Socials

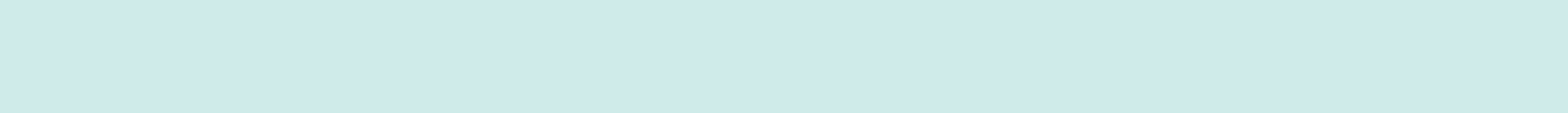
Coordinació de l'edició:

Departament de Comunicació
Àrea de Drets Socials

Ajuntament de Barcelona

Febrer de 2019

01	PRESENTACIÓ	5
	Missió	6
	Context	6
	Grup Motor del Programa	7
02	L'ABÚS SEXUAL INFANTIL	9
03	MARC LEGAL	13
04	DOCUMENTS DE REFERÈNCIA	17
	La Convenció dels Drets dels Infants	17
	L'Observació núm. 13 del Comitè dels Drets dels Infants de les Nacions Unides	17
	El Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya	21
	L'informe del síndic de greuges de Catalunya sobre l'abús sexual infantil a Catalunya	23
05	LÍNIES D'ACTUACIÓ	29
	1 Taula interinstitucional per a la prevenció i atenció de l'abús sexual infantil	29
	2 Comissions i grups de treball	30
	3 Programa de diagnòstic i millora dels equipaments municipals per a la prevenció de l'abús sexual infantil	31
	4 Projecte d'apoderament dels infants	34
	5 Reunió d'entitats de l'àmbit de la prevenció de l'abús sexual infantil	34
06	ELEMENTS TRANSVERSALS	37
	1 Elements comunicatius	37
	2 Perspectiva de gènere	38
	3 El model d'atenció Barnahus	38

01

PRESENTACIÓ

El Programa per a la prevenció i l'atenció de l'abús sexual infantil és una estratègia a través de la qual l'Ajuntament de Barcelona impulsa diverses accions d'àmbit municipal per fer front a l'abús sexual infantil, tot vetllant pel dret dels infants a ser protegits davant d'aquest tipus de violència, fonamentalment masculista, reconegut en els articles 19 i 34 de la Convenció dels Drets dels Infants (1989).

Es tracta d'un programa impulsat el 2016 que previsiblement anirà incrementant el seu abast en els anys vinents donada la importància d'abordar aquest tipus de maltractament que afecta **un de cada cinc infants** a Europa.¹

El programa inclou accions preventives que responen a tres nivells de prevenció:

- **Accions de prevenció primària**, orientades a reduir la incidència d'aquest fenomen, és a dir, a disminuir el nombre de casos que actualment, segons les dades de què es disposa, es manté estable en el temps.
- **Accions de prevenció secundària**, destinades a la detecció precoç dels casos i a la resposta professional i familiar més adequada, de manera que es pugui actuar amb celeritat i reduir així les seqüeles que s'hi puguin generar.
- **Accions de prevenció terciària**, que tenen per finalitat la recuperació de les persones que han estat víctimes d'abusos, a través d'un tractament integral que atengui l'esfera psicològica, social i relacional, ajustat en cada cas a la singularitat de persones i situacions. Aquest últim tipus queda reservat a les institucions i organitzacions professionals amb competències en el tractament específic.

D'entre les diferents actuacions, destaquen la implementació del Programa en els equipaments municipals per fer-los més segurs; l'impuls d'un Pla de formació per al personal municipal que ocupa llocs de treball relacionats amb la infància, i la convocatòria d'una Taula interinstitucional, articulada en grups de treball, des de la qual es promou la coordinació i el treball conjunt entre els diferents agents i institucions competents en l'àmbit.

La prevenció de l'abús sexual infantil inclou també l'elaboració de nous protocols específics i la tasca d'apoderament dels infants i adolescents, amb una mirada específica en l'ús de les noves tecnologies i les xarxes socials.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

1 Dades procedents de la campanya del Consell d'Europa "Un de cada cinc":
https://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/statistics_en.asp

Missió

La missió del programa és garantir la **tolerància zero** amb l'abús sexual infantil, i per tant, impulsar els mecanismes, els protocols i les accions formatives necessàries adreçades tant a professionals que treballen amb infants com als mateixos nens i nenes, i també dissenyar els equipaments i la distribució del mobiliari de manera que els infants s'hi sentin segurs i protegits.

La missió es concreta en els **objectius** següents:

- Que els equipaments municipals siguin espais segurs per als infants i adolescents.
- Que els i les professionals que hi treballen coneguin els protocols i disposin d'eines per poder actuar davant de sospites o revelacions de casos d'abús sexual infantil.
- Que els professionals que gestionen programes, serveis i equipaments municipals amb presència d'infants puguin prendre les mesures preventives i d'actuació necessàries per garantir la tolerància zero.
- Que els infants de Barcelona aprenguin a identificar les situacions de risc i desenvolupin mecanismes i estratègies d'autoprotecció per fer-hi front o per demanar ajuda en cas de patir un abús sexual, ja sigui amb o sense contacte físic.
- Que els infants i adolescents coneguin els riscos associats als entorns virtuals per tal que evitin les conductes de risc, adoptin les mesures de prevenció necessàries i en facin un ús responsable.
- Que les persones adultes, famílies i professionals estiguin sensibilitzades sobre les dimensions i conseqüències de l'abús sexual infantil i tinguin pautes d'identificació, detecció, actuació i derivació.
- Que les diferents administracions, institucions i organismes competents en la prevenció, l'atenció i la detecció de l'abús sexual infantil actuïn de manera coordinada.

Context

El febrer de l'any 2016 es va destapar a Barcelona un cas d'abús sexual al Col·legi Maristes de Sants - Les Corts per part d'un professor d'educació física. Aquest fet va desencadenar nombroses denúncies per part d'altres exalumnes que també n'havien estat víctimes, i es va convertir així en un dels casos de pederàstia més grans de l'Estat espanyol.

Aquesta notícia va sacsejar l'opinió pública i va causar rebuig i indignació entre la ciutadania, alhora que va posar de manifest la necessitat de reforçar els mecanismes de protecció dels infants de què es disposava fins aleshores. L'Ajuntament de Barcelona, compartint la preocupació per la gravetat del cas, va organitzar el 13 de maig del mateix any una jornada de reflexió sobre la prevenció i l'atenció de l'abús sexual i el maltractament infantil i el seu abordatge des de les competències municipals. La jornada, impulsada des de l'Àrea de Drets Socials, tenia l'objectiu de promoure la reflexió, el debat i la creació de propostes d'actuació que assegurin la garantia dels drets de la infància i l'adolescència en el conjunt de la ciutat de Barcelona.

La celebració d'aquesta jornada va donar lloc a la creació del **Programa de prevenció i atenció de l'abús sexual infantil**, que en un principi assenyalava com a eix central de treball els equipaments municipals amb presència d'infants, com són els equipaments municipals esportius, els casals infantils i ludoteques, les biblioteques, els centres cívics, etc.

Des de llavors i fins al dia d'avui, es continua tenint coneixement de més casos d'abusos sexuals infantils, i aquest tema, en general, té un ressò mediàtic rellevant.

Cal dir que no es partia de zero en l'abordatge d'aquesta problemàtica per part del Govern municipal, ja que poc anys abans l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) ja havia iniciat un procés de revisió i d'adaptació dels protocols anteriors que va culminar el 2015 i 2016, amb l'elaboració del Protocol de prevenció d'abusos sexuals a les escoles municipals de música i el Conservatori Municipal de Música de Barcelona i del Protocol d'actuació i prevenció de maltractaments i abusos sexuals infantils a les escoles bressol municipals de Barcelona, respectivament. Aquest procés va anar acompanyat d'accions formatives pel personal i de la implementació de mesures d'acció preventiva.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

Grup Motor del Programa

El **gener de l'any 2017** es va constituir el Grup Motor del Programa amb les funcions següents:

- Marcar les directrius del treball que calia dur a terme.
- Prioritzar i temporalitzar les accions.
- Crear els grups de treball específics per a cada tipologia d'equipament municipal per desplegar el programa.

La **composició** del Grup Motor s'ha anat modificant per ajustar-se als requeriments del programa, de manera que actualment inclou les representacions següents:

- Departament de Promoció de la Infància
 - *Direcció de Serveis d'Infància, Joventut i Gent Gran*
Àrea de Drets Socials
- Departament d'Atenció Social a la Família i la Infància
 - *Direcció de Serveis d'Intervenció Social*
Institut Municipal de Serveis Socials
- Representants de les *direccions de Serveis a les Persones i al Territori (Districtes)*

El Grup Motor compta amb la col·laboració i el suport d'una persona de la **Fundació Vicki Bernadet**, entitat experta en l'àmbit de l'abús sexual infantil.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

02

L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

L'abús sexual infantil és un tipus de **maltractament** psicològic, emocional, sexual i físic contra la infància i constitueix un delictes.

Hi ha diferents definicions per a l'abús sexual infantil:

- El *Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya* defineix com a abús sexual “tota activitat imposada per un adult a un infant contra la qual té dret a la protecció del dret penal. També es considerarà abús les activitats sexuals imposades per un infant a un altre si el primer és considerablement major que la víctima o utilitza la força, les amenaces o altres mitjans de pressió. Les activitats sexuals entre infants no es consideraran abús sexual quan els infants superin el límit d'edat establert per l'estat part per a les relacions sexuals consentides (que a l'Estat espanyol és de 16 anys)”.
- El Comitè dels Drets dels Infants, en l'Observació núm. 13, defineix com a abús i explotació sexual, entre d'altres:
 - “La incitació o la coacció perquè un infant es dediqui a qualsevol activitat sexual il·legal o psicològicament perjudicial.
 - La utilització d'un infant amb fins d'explotació sexual comercial.
 - La utilització d'un infant per a la producció d'imatges o gravacions sonores d'abusos sexuals a infants.
 - La prostitució infantil, l'esclavitud sexual, l'explotació sexual en el turisme i la indústria de viatges, el tràfic i la venda d'infants amb fins sexuals i el matrimoni forçat. Molts infants pateixen abusos sexuals que, tot i que no empen la força o la coerció físiques, són intrusius, opressius i traumàtics des del punt de vista psicològic.”
- Una altra definició generalment acceptada és la proposada pel National Center of Child Abuse and Neglect el 1978, que classifica com a abús sexual infantil aquelles situacions en què hi ha “contactes i interaccions entre un nen i un adult, quan l'adult (agressor) utilitza al nen per estimular-se sexualment ell mateix, al nen o a l'altra persona. L'abús sexual pot també ser comès per una persona menor de 18 anys, quan el perpetrador és significativament major que la víctima o quan l'agressor està en una posició de poder o control sobre el que és menor”.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

L'abús sexual infantil comporta un **abús de poder** per part de qui el comet, que s'aprofita de l'**asimetria** que li confereix la diferència d'edat i de força física i el vincle afectiu o familiar, i agreujat pel fet que la víctima, en aquest cas l'infant, no està en condicions de decidir lliurement si participa o no en l'activitat sexual o sexualitzada.

En la major part dels casos, **l'abús es dona en el cercle de confiança** de l'infant (en entre el 60% i el 80% dels casos d'abusos, la persona agressora és coneguda de la criatura) i de manera gradual, i sovint va acompanyat de xantatge, manipulació, **coerció** i amenaces, fet que dificulta que la víctima demani ajuda i denunciï la situació.

A més a més, tot i ser una forma de violència sexual, l'abús sexual infantil sol aparèixer sota l'aparença de predilecció, afecte, estima, preferència, amicitat, consideració, simpatia, tendresa, amor, desig o qualsevol altra inclinació que disfressa aquesta violència.

Les **conseqüències** que pateixen les persones que han patit abusos en la infància depenen de diversos factors, com la durada, intensitat i freqüència de l'abús, el grau de vinculació amb la persona abusadora, la capacitat de resiliència o el suport rebut. En qualsevol cas, l'abús sexual té efectes greument perjudicials per als infants, tant a curt com a llarg termini, ja que els pot causar lesions més o menys greus, fins i tot la mort, i també conseqüències psicològiques, emocionals i de salut fins i tot en etapes posteriors de la vida (síndic de greuges, 2016). Aquests efectes poden anar des de la culpa, la vergonya o la baixa autoestima fins a la depressió, els trastorns alimentaris o el desenvolupament disfuncional de la sexualitat.

Malgrat la dificultat per disposar de dades reals, es calcula que un de cada cinc nens i nenes a Europa patirà abusos sexuals al llarg de la seva infància. Aquestes xifres demostren que els abusos sexuals no es donen en ocasions excepcionals i aïllades sinó de manera molt freqüent en la societat actual.

Hi ha, a més a més, un **biaix de gènere** tant pel que fa a les persones abusadores —el 90% són homes— com pel que fa a les persones abusades, entre les quals el percentatge de nenes supera en més d'un 10% el percentatge de nens. És per això que l'abús sexual és classificat sovint com un tipus de **violència masclista**.

Pel que fa als factors de risc i de protecció relacionats amb els diferents tipus de violència que pateixen els infants (entre d'altres, els abusos sexuals), el Comitè dels Drets dels Infants n'ha identificat i enumerat alguns, d'entre els quals destaquen, com a **factores de protecció**, el fet de formar part d'una família estable amb un model de criança positiu i una disciplina no violenta, l'existència d'un vincle sòlid de l'infant amb com a mínim una persona adulta, les relacions de suport mutu entre els companys i companyes, i un entorn social cohesionat que fomenti actituds i comportaments prosocials i no violents ni discriminato-

ris. Per contra, el fet de tenir uns progenitors amb problemes psiquiàtrics, de drogodependències o d'aïllament social representa un **factor de risc** a l'hora de ser víctima d'abusos i maltractaments. També ho és formar part d'una família que es troba en situació de pobresa, desocupació, discriminació o marginació.

Malgrat que tots els infants de menys de 18 anys es poden considerar persones vulnerables pel fet de no haver acabat el seu creixement i desenvolupament tant en el pla físic com mental, el mateix Comitè adverteix de l'especial vulnerabilitat dels infants lactants i els més petits degut a la immaduresa del seu cervell i a la seva completa dependència dels adults.

També es consideren infants potencialment vulnerables, pel fet que poden veure's exposats a la violència, aquells que pateixen qualsevol tipus de discapacitat o malaltia, les nenes degut al factor de gènere, els infants que no viuen amb els pares/mares biològics, els que són homosexuals, transgènere o transsexuals, els que són víctimes i testimonis d'actes de violència a la llar i la comunitat, els que pertanyen a estrats socioeconòmics urbans més baixos, els infants migrants, refugiats, desplaçats o que són víctimes de tràfic, els que ja han sofert altres violències, i els infants exposats a les tecnologies de la informació i la comunicació sense supervisió ni els mitjans adequats per protegir-se, entre d'altres.

Actualment, una altra forma de manipulació per part de les persones abusadores comença en **entorns virtuals**. L'acostament es produeix a través de les xarxes socials, sovint amb falsejament de la identitat, de manera que l'infant, sense saber-ho, s'exposa a situacions de risc aportant informació personal o fotografies que posteriorment poden ser utilitzades per amenaçar-lo i obtenir-ne una resposta positiva a les seves demandes. Aquest fenomen es coneix com *grooming* (ciberassetjament pedòfil), i conjuntament amb el *sèxting*, l'exposició voluntària o involuntària a material sexual, el *revenge porn* (porno venjatiu o pornovenjança), la sextorsió o el ciberassetjament sexual, constitueixen les diverses modalitats de victimització sexual en línia a les quals estan exposats infants i adolescents.

Ahora, les noves tecnologies i aparells electrònics són canals a través dels quals els infants poden denunciar la violència i maltractament de què són o han estat víctimes.

La tipificació de l'abús sexual infantil com a **delicte** comporta l'obligació legal de qualsevol ciutadà o ciutadana de denunciar i/o comunicar tot cas de maltractament a infants i adolescents que coneguin, tal com estableixen l'article 259 de la Llei d'enjudiciament criminal, l'article 450 del Codi penal, l'article 13.4 de la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, i l'article 100 de la Llei 14/2010, de 27 de maig. Aquesta obligació adquireix especial rellevància en els i les professionals de la salut, dels serveis socials i de l'educació. Això no obstant, l'Administració ha de garantir la confidencialitat de la identitat de la persona que porta a terme la comunicació d'una sospita d'abús sexual.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

Prevalença de l'abús sexual infantil a Catalunya

	Referència (Any)	Total	Nois	Noies
Abús sexual infantil en estudiants universitaris (N=1.033)	Pereda i Forns (2007)	17,9%	15,5%	19,0%
Victimització sexual en adolescents usuaris del CSMIJ (N=123)	Pereda, Abad i Guilera (2012)	17,1%	6,7%	23,4%
Victimització sexual en joves tutelats per DGAIA (N=129)	Pereda, Abad i Guilera (2014)	29,5%	14,1%	44,6%
Victimització sexual en joves atesos per la DGEPCJJ (N=101)	Pereda, Abad i Guilera (2014)	15,8%	9,8%	42,1%

Departament de Promoció de la Infància

Programa per a la prevenció i l'atenció de l'abús sexual infantil

Font: *Síndic de Greuges de Catalunya (2016)*

DGAIA, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

CSMIJ, Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil

DGEPCJJ, Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Pel que fa a la victimització sexual en línia dels menors, alguns estudis revelen que gairebé un 40 % dels nois i noies d'entre 12 i 17 anys a l'Estat espanyol afirmen haver patit algun tipus de victimització sexual online, mentre que un 24 % de noies i un 9 % dels nois diuen haver estat víctimes d'online grooming per part d'un adult (Montiel et al., 2015)². Segons el mateix estudi, un de cada quatre joves han estat exposats de manera no desitjada a contingut sexual. Aquestes dades contrasten amb les estadístiques oficials, en les quals hi figuren dades significativament inferiors.

2 MONTIEL, I.; CARBONELL, E.; PEREDA, N. (2016). « Multiple online victimization of Spanish adolescents: Results from a community sample». *Child Abuse & Neglect*. Vol. 52, pàgs. 124-127.

Tal com figura en el *Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya*, aprovat per l'Acord GOV/97/2017, de 18 de juliol, la normativa de referència en matèria d'abús sexual infantil és la que s'enumera a continuació:

En l'àmbit internacional

- Convenció sobre els Drets dels Infants de les Nacions Unides, aprovada per l'Assemblea General el 20 de novembre de 1989.
- Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat de les Nacions Unides de 13 de desembre de 2006.
- Les Observacions del Comitè de Nacions Unides de Drets dels Infants, sobretot les observacions núm. 13 sobre “el dret del nen a no ser objecte de cap forma de violència”, núm. 14 sobre “el dret de l'infant que el seu interès sigui una consideració primordial”, i núm. 12 sobre “el dret de l'infant a ser escoltat.”

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

En l'àmbit europeu

- Carta europea dels drets de l'infant (DOCE núm. C241, de 21 de setembre de 1992).
- Conveni del Consell d'Europa per a la protecció d'infants contra l'explotació i l'abús sexual, adoptat a Lanzarote el 25 d'octubre de 2007. (BOE núm. 274, de 12 de novembre de 2010)
- Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica del 2011.
- Declaració comuna del Parlament Europeu i del Consell sobre l'entabament de menors amb finalitat sexual (DOCE CE 131 de 8 de maig de 2013).
- Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell relativa a la prevenció i la lluita contra el tràfic d'éssers humans i protecció de les víctimes. Tant la Directiva 2011/36/UE, com la Directiva 2011/92/UE i la Directiva

2012/29/UE han estat transposades a la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes.

- Directiva 2011/92/UE del Parlament Europeu i del Consell relativa a la lluita contra els abusos sexuals i explotació sexual dels menors i la pornografia infantil, aprovada el 13 de desembre de 2011. Aquesta directiva ha estat incorporada a la normativa interna de l'Estat espanyol per la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes.
- Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell de 25 d'octubre de 2012, per la qual s'estableixen normes mínimes sobre els drets, l'ajuda i la protecció de les víctimes dels delictes.
- Recomanació 2013/112/UE de la Comissió Europea, de 20 de febrer de 2013, invertir en la infància: trencar el cicle dels desavantatges, relativa a l'organització i l'aplicació de polítiques de lluita contra la pobresa i l'exclusió social dels infants.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

En l'àmbit estatal

- Llei d'enjudiciament criminal.
- Llei orgànica 19/1994, de 23 de desembre, de protecció a testimonis i perits en causes criminals.
- Llei 35/1995, d'11 de desembre, d'ajuda contínua a les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual.
- Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal, i les reformes successives.
- Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta, modificada per reial decret.
- Llei 3/2013, de 22 de febrer, que reconeix el dret a l'assistència jurídica gratuïta i immediata a tots els menors d'edat que siguin víctimes d'abús o maltractament, amb independència de l'existència de recursos per litigar (article 2.g).
- Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor.
- Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, de responsabilitat penal del menor.
- Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.

- Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delict.
- Llei orgànica 27/2003, reguladora de l'ordre de protecció de les víctimes en matèria de violència de gènere.

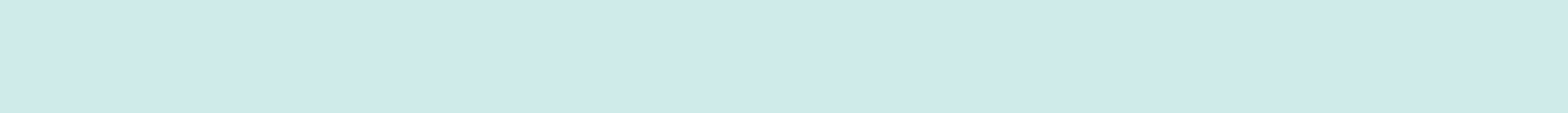
En l'àmbit autonòmic

- Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya. L'article 40.3 de l'Estatut estableix que els poders públics han de garantir la protecció dels infants, especialment, contra qualsevol forma de maltractament.
- Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials.
- Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret a les dones a erradicar la violència masclista.
- Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.
- Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família.
- Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.
- Llei 27/2001, de 31 de desembre, de justícia juvenil.
- Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes.

A aquesta llista s'hi ha d'afegir també la Llei 22/1998, de 30 de desembre, de la Carta municipal de Barcelona, on es preveu el règim especial per a la ciutat sobre competències municipals en diferents matèries.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

La Convenció dels Drets dels Infants

La Convenció dels Drets dels Infants (1989), en els **articles 19 i 34** fa referència al deure dels governs i la societat civil de protegir els infants de tot tipus de violència i maltractament:

Article 19

1. Els Estats membres han de prendre totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per a protegir l'infant contra totes les formes de violència física o mental, lesions, abusos, abandonament o tracte negligent, maltractament o explotació, inclosos els abusos sexuals, físics o mentals, mentre està sota la tutela dels seus pares, tutors legals o de qualsevol altra persona que en tingui la tutela.
2. Aquestes mesures protectores, si cal, han d'incloure procediments efectius per a l'establiment de programes socials, amb la finalitat de donar el suport necessari a l'infant i als que en tenen la tutela, i també per a d'altres maneres de prevenir, detectar, informar, derivar, investigar, tractar i seguir els casos de maltractaments descrits més amunt, a més de les actuacions judicials, si fossin necessàries.

Article 34

Els estats membres es comprometen a protegir l'infant de totes les maneres d'explotació i d'abús sexual. Amb aquesta finalitat, els estats integrants, en particular, han de prendre totes les mesures de caràcter nacional, bilateral i multilateral que siguin necessàries per impedir:

- a. la inducció i la coacció a un infant perquè participi en qualsevol activitat sexual il·legal
- b. l'explotació d'infants en la prostitució o en d'altres pràctiques sexuals il·legals
- a. l'explotació d'infants en espectacles i material pornogràfic.

L'Observació núm. 13 del Comitè dels Drets dels Infants de les Nacions Unides

El 2011 el Comitè dels Drets dels Infants (CDI) va publicar l'Observació General núm. 13 relativa al dret de l'infant a no ser objecte de cap forma de violència, en la qual analitza i desenvolupa l'article 19 de la Convenció dels Drets dels Infants.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

L'Observació núm. 13 remarca l'obligació dels estats signants d'assumir, tant a escala nacional com provincial i municipal, la responsabilitat de prevenir la violència contra els infants i de protegir aquells que n'han estat víctimes, així com d'oferir-los vies de reparació del dany. L'Observació fa referència també a la violència comesa cap als infants a través de les tecnologies de la informació i la comunicació.

La mateixa observació incideix en el **concepte de "cuidadors"**, que no es limita només als progenitors o al representant legal, sinó que es refereix a totes aquelles persones que tenen una responsabilitat legal, professional i cultural respecte a la seguretat, la salut i el benestar de l'infant. Per tant, és extensiu a tots els membres de la família extensa, la comunitat, el personal dels centres educatius, escoles bressol, els entrenadors/ores esportius, monitors i monitores, i tot el personal de les institucions públiques i privades encarregat de l'atenció dels infants, com ara el personal mèdic.

A més a més, l'Observació defineix els **espais d'atenció** com aquells espais en els quals els infants passen temps sota la supervisió del seu cuidador o cuidadora permanent (pare, mare tutor/a) o circumstancial (mestre/a, monitor/a, educador/a, etc.). Segons aquesta definició, l'escola, la llar d'infants, els casals infantils, les ludoteques, els centres i els clubs esportius, les biblioteques, els centres cívics, les institucions religioses i de culte i els centres mèdics, entre d'altres, són espais d'atenció habituals. En tots aquests espais és primordial garantir-hi la protecció, el benestar i el desenvolupament dels infants.

D'entre les diferents mesures que s'han de dur a terme per part dels governs, l'Observació núm. 13 n'estableix dos tipus: les mesures educatives i les mesures de prevenció.

Mesures educatives

Les mesures educatives han d'anar orientades a combatre les actituds, les tradicions, els costums i els comportaments que toleren i promouen la violència contra els infants, i alhora han de fomentar un debat obert sobre la violència que inclogui la participació dels mitjans de comunicació i de la societat civil. Aquestes mesures s'han d'adreçar a la societat en general, però en particular als infants, a les famílies, als professionals i a les institucions. Les mesures educatives proposades pel Comitè són les següents:

- **Mesures educatives per a la societat en general:** organitzar programes d'informació pública, en particular campanyes de sensibilització, a través de líders d'opinió i mitjans de comunicació, per promoure la criaçna positiva de l'infant i combatre les actituds i pràctiques socials que toleren o fomenten la violència; adoptar mesures de suport per a l'educació i l'assessorament en matèria de protecció en relació amb les TIC.

- **Mesures educatives per als infants:** facilitar-los informació veraç, accessible i apropiada a cada etapa educativa que els capaciti per poder-se autoprotegir i evitar riscos associats, per exemple, en l'ús de les TIC; impulsar programes per tal que els mateixos infants coneguin els seus drets recollits en la Convenció dels Drets dels Infants, i en particular, el dret a la participació.
- **Mesures educatives per a les famílies:** educar pares, mares i cuidadors/ores sobre els mètodes positius de criança (com escoltar i tenir en compte la veu dels infants) i facilitar-los informació sobre la prevenció de riscos.
- **Mesures educatives per a professionals i institucions:** proporcionar formació general i específica sobre els Drets dels Infants a tots els professionals i personal que treballa amb i per als infants (mestres, treballadors o treballadores socials, personal sanitari, advocats o advocades, policia, etc.); donar suport a les escoles que fomenten la participació dels infants.

Mesures de prevenció

Tal com especifica el Comitè dels Drets dels Infants, la protecció dels infants ha de començar necessàriament per la prevenció, ja que les mesures preventives són les que resulten més eficaces a llarg termini.

Les mesures de prevenció, tant si són generals (prevenció primària) com específiques (prevenció secundària), han d'anar orientades a la promoció de la criança respectuosa i no violenta dels infants que combatin alhora les causes subjacents de la violència en diferents nivells: l'infant, la família, la comunitat, les institucions i la societat, inclosos els qui cometem la violència.

Mesures de prevenció primària

Les mesures de prevenció primària o generals han de reflectir l'obligació dels governs d'establir polítiques, programes i sistemes de vigilància i supervisió necessaris per protegir els infants de tot tipus de violència. Per això, els governs, tant nacionals com locals, hauran d'establir un centre d'enllaç governamental per coordinar els diferents serveis de protecció de la infància; hauran de definir les funcions i responsabilitats dels membres dels comitès directius interinstitucionals, així com la relació entre aquests; hauran de garantir que el procés de descentralització dels serveis no vagi en detriment de la qualitat, responsabilitat i distribució equitativa; hauran de preparar els pressupostos de manera sistemàtica i transparent per utilitzar de la millor manera possible els recursos assignats a la protecció dels infants, i en particular a les accions de prevenció; caldrà establir un sistema nacional ampli i fiable de recopilació de dades que garanteixi la supervisió i avaluació sistemàtica de l'impacte dels serveis, programes i resultats a partir d'indicadors ajustats a normes universals i adaptats

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

a objectius establerts a escala local; proporcionar assistència a les institucions nacionals independents de drets humans i promoure l'establiment de mandats relacionats específicament amb els Drets dels Infants, com la creació de la figura del defensor/a dels Drets dels Infants allà on encara no existeixin.

Pel que fa a les institucions governamentals, professionals i de la societat civil, el CDI diu que han d'elaborar i aplicar, mitjançant processos participatius, polítiques intrainstitucionals i interinstitucionals de protecció de la infància, crear codis ètics professionals, protocols i normes d'atenció per a tots els serveis i espais d'atenció dels infants (llars d'infants, escoles, hospitals, clubs esportius, etc.). També esmenta que s'ha de col·laborar amb les institucions d'ensenyament acadèmic i formació en la protecció dels infants i s'han de promoure programes d'investigació.

Mesures de prevenció secundària

- **Mesures de prevenció per a la societat en general:** combatre les actituds que perpetuen la violència i la tolerància d'aquesta, ja sigui motivada per qüestions de gènere, de raça, de color, de religió, d'origen ètnic o social, etc.; difondre la Convenció dels Drets dels Infants (sobretot el dret a la protecció) en l'àmbit escolar, familiar, comunitari, institucional, associatiu, etc., i a la societat civil en general; teixir aliances amb diferents sectors de la societat, incloent-hi els mateixos infants, els mitjans de comunicació i les entitats.
- **Mesures de prevenció per als infants:** facilitar l'accés dels infants a tots els serveis d'acompanyament i reparació disponibles; ajudar-los a protegir-se i a protegir els seus companys i companyes fent-los coneixedors dels seus drets; implementar programes de tutoria i seguiment que facilitin la intervenció d'adults responsables i de confiança en la vida d'aquells infants que necessitin suport complementari al dels seus cuidadors/ores habituals.
- **Mesures de prevenció per a les famílies:** oferir suport a les famílies i cuidadors/ores per tal que adoptin i posin en pràctica una bona criança basada en els Drets dels Infants que afavoreixi la creació d'un entorn familiar segur, oferir serveis pre i postnatsals, programes de visites domiciliàries i altres programes específics per a les famílies més desfavorides; reforçar els vincles entre els serveis de salut mental, el tractament de les drogodependències i els serveis de protecció infantil; oferir programes de "descans" i suport a les famílies que passen per situacions especialment complexes; posar albergs i centres d'atenció a disposició de les mares i els fills que han patit violència de gènere, entre d'altres.
- **Mesures de prevenció per a professionals i institucions:** orientar les polítiques i pràctiques de prevenció partint dels resultats d'estudis i investigació; aplicar, de manera participativa, polítiques de protecció dels infants, codis ètics i normes d'atenció dels infants basades en els seus drets; prevenir la violència en els llocs on es té cura dels infants i en les instàncies judicials.

Finalment, l'Observació enumera els elements que cal tenir presents a l'hora d'impulsar qualsevol tipus de mesura, ja sigui de tipus legislatiu, administratiu, social o educatiu, i en totes les etapes de la intervenció, és a dir, des de la prevenció fins a la recuperació.

1. Enfocament basat en els Drets dels Infants
2. La dimensió de gènere
3. La prevenció primària
4. El paper central de la família en les estratègies de cura i protecció dels infants
5. Els factors de resiliència i protecció
6. Els factors de risc
7. Els infants especialment vulnerables
8. L'assignació de recursos
9. Els mecanismes de coordinació
10. La rendició de comptes

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

El Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya

A Catalunya, el 2016 la Generalitat de Catalunya va aprovar el Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya que s'adreça, en primer lloc, al personal de la Generalitat de Catalunya dels àmbits social, educatiu, del lleure, de participació i esport, de salut, mossos d'esquadra i justícia, que tenen l'obligació de conèixer-lo i aplicar-lo. I, encara que sense caràcter obligatori, també s'adreça als ens locals i als professionals privats que desenvolupen la seva tasca en serveis relacionats amb la infància i l'adolescència.

El protocol diferencia els circuits segons que els maltractaments es donin dins o fora de l'àmbit familiar, i fonamenta l'actuació sobre la base de la gravetat del maltractament. En qualsevol cas, el protocol estableix que els principis que han de guiar l'actuació de les administracions públiques en referència a l'abús sexual i el maltractament infantil són els següents:

- a. **El dret a un nivell bàsic de benestar.** Els infants i els adolescents tenen dret que les seves necessitats bàsiques estiguin cobertes (article 27 de la Convenció dels Drets dels Infants).

- b. El principi de subsidiarietat.** La família és la institució fonamental per a la protecció dels infants i els adolescents. La intervenció de la societat i les institucions públiques per a la protecció dels infants i els i les adolescents s'ha de produir quan els progenitors no poden o no volen protegir els seus fills i filles, o quan ells són els causants del maltractament.
- c. L'interès superior de l'infant o l'adolescent com a consideració primordial** (article 3 de la Convenció dels Drets dels Infants).
- d. El dret de l'infant i l'adolescent a ser tingut en compte i escoltat** (article 12 de la Convenció dels Drets dels Infants).
- e. El dret a l'assistència jurídica gratuïta i immediata.** L'article 2.5.e de la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, estableix que els infants i adolescents "han de gaudir del dret a l'assistència jurídica gratuïta en els casos legalment previstos".
- f. Dret a la no-discriminació, la igualtat de tracte, l'equitat i la universalitat** en l'atenció dels infants i els adolescents víctimes de maltractament infantil, amb independència del seu sexe, orientació sexual, identitat sexual o expressió de gènere, nacionalitat, raça, discapacitat o ubicació territorial.

Quan es tracti d'un cas de maltractament fora de l'àmbit familiar en una situació de protecció, són els progenitors i/o tutors legals els que tenen la responsabilitat d'activar les actuacions pertinents que estableix la llei.

El protocol marc també promou la figura del **delegat o delegada de protecció contra el maltractament a infants i adolescents** en els serveis o centres públics i privats on es desenvolupin activitats organitzades amb infants i adolescents. Això inclou els centres educatius, de lleure, esportius, centres de protecció i atenció a la infància, etc. El delegat o delegada haurà de tenir formació específica sobre els maltractaments a infants i adolescents d'un mínim de 50 hores que inclogui les persones amb discapacitat, la violència masclista i la identificació dels infants i els adolescents que, individualment o en grup, requereixen l'adopció de mesures protectores especials per reduir o eliminar factors de discriminació.

La persona delegada haurà de ser coneixedora experta dels protocols existents, i, a més a més, haurà de ser propera als infants i adolescents, i tenir una bona capacitat i sensibilitat per comunicar-s'hi.

En concret, les funcions que proposa el protocol marc per al delegat/ada de protecció contra el maltractament a infants i adolescents són les següents:

- Ser el professional referent del servei o centre amb qui s'ha de contactar davant de qualsevol indicatiu de maltractament.

- Assessorar la direcció i professionals del servei o centre davant de qualsevol índex de maltractament sobre com intervenir i a qui, què i com informar.
- Fer un seguiment dels casos detectats.

En el cas específic dels centres d'ensenyament, tot el personal docent exercirà les funcions del delegat/ada de protecció.

Pel que fa a la detecció, el protocol marc identifica com a àmbits clau per a la detecció de possibles maltractaments infantils els centres escolars, els espais de lleure, participació i esport, centres d'assistència primària i hospitals, entre d'altres. Cadascun dels àmbits haurà d'establir el seu protocol intern sobre com detectar els maltractaments a infants i adolescents, de la mateixa manera que el mateix protocol marc remet als protocols específics o sectorials que ja existeixen o que s'estan creant.

Finalment, el protocol evita la distinció entre sospita i certesa de maltractament, i fa esment de la necessitat de proporcionar formació específica als i les professionals dels diferents àmbits (judicial, sanitari, educatiu, policial, de protecció, etc.) i d'incloure-la en els currículums universitaris de les professions relacionades.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

L'informe del síndic de greuges de Catalunya sobre l'abús sexual infantil a Catalunya

L'any 2016, el síndic de greuges de Catalunya va publicar un Informe sobre l'abús sexual a Catalunya amb l'objectiu d'analitzar tot el seguit d'instruments, lleis, protocols, circuits i serveis de què disposen les administracions públiques per prevenir, detectar i atendre l'abús sexual infantil. Fruit d'aquesta anàlisi, el síndic elabora una sèrie de recomanacions, adreçades a les administracions públiques de diferents nivells, que han de contribuir a millorar la protecció dels infants, i que són d'especial rellevància tenint en compte les competències que el marc normatiu atorga a la ciutat de Barcelona i l'enfocament del Programa per a la prevenció i l'atenció de l'abús sexual infantil:

Pel que fa a la protecció de la violència com a dret bàsic dels infants i deure dels poders públics:

- Assegurar la implicació i la participació de totes les administracions amb competències en matèria d'infància en l'adopció de mesures per protegir infants i adolescents de l'abús sexual.
- Vetllar perquè es facin efectives i es mantinguin les actuacions de seguiment, d'impuls i d'avaluació de l'aplicació dels protocols atribuïdes al Comitè interdepartamental de seguiment i coordinació dels protocols existents en matèria d'abús sexual a menors o qualsevol altra forma de maltractament, creat per Acord GOV/45/2016, de 19 d'abril.

Pel que fa a la detecció i la prevalença del maltractament infantil:

- Promoure la realització d'estudis d'investigació per conèixer la realitat del maltractament infantil i específicament de l'abús sexual.
- Crear el centre especialitzat dedicat a la recerca sobre el maltractament infantil que preveu la disposició addicional sisena de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

Pel que fa a les mancances en la formació dels i les professionals respecte als Drets dels Infants i els indicadors de maltractament infantil:

- Formar els i les professionals que treballen amb infants (salut, policia, ensenyament, lleure, serveis socials) en Drets dels Infants (sobretot respecte a l'aplicació del dret a ser escoltats) i indicadors de risc (formació inicial i formació contínua permanent).
- Assegurar que aquesta formació s'estén a tots els centres educatius, mitjançant l'establiment, com a mínim, d'una persona de referència per a cada escola o institut.
- Garantir que en l'àmbit de la salut la formació en indicadors de maltractament s'estén no només als anomenats hospitals de referència, sinó a tots els serveis d'urgències i centres d'atenció primària que atenen infants i adolescents.
- Assegurar aquesta formació no només inicial, sinó també de manera continuada.
- Promoure la formació en Drets dels Infants i indicadors de maltractament dels i les professionals de l'àmbit privat que treballen amb infants a través dels col·legis professionals respectius (psicòlegs i psicòlogues, metges i metgesses, advocats i advocades, infermers i infermeres, etc.).

Pel que fa als dèficits en l'escolta dels infants i en l'establiment d'instruments per fer-la possible:

- Promoure el desenvolupament d'estils de criança dels fills i filles que respectin el dret a ser escoltats, en els termes que preveu el Comitè dels Drets de l'Infant, mitjançant l'establiment de programes i escoles de mares i pares que abordin la relació de respecte mutu, la participació dels infants en l'adopció de decisions, la comprensió i el respecte de l'evolució de les facultats de l'infant i les formes de tractar les opinions en conflicte dins la família.
- Facilitar informació als infants i adolescents respecte al dret de ser escoltats i la informació necessària perquè el puguin exercir.

- Promoure la formació de tots els professionals en relació amb el dret d'infants i adolescents a ser escoltats i la forma de fer-lo efectiu de manera adequada (salut, escola, lleure, sistema de protecció a la infància, policia, etc.).
- Promoure l'escolta d'infants i adolescents mitjançant la creació d'espais de confiança en tots els serveis, establiments i institucions perquè l'infant o adolescent es pugui expressar amb confiança.
- Establir serveis d'escolta, orientació i informació i fer-ne difusió pública garantint-ne la visibilització en els serveis que atenen infants.
- Establir procediments de queixa segurs i confidencials en tots els recursos alternatius a la família que atenguin infants.
- Garantir que la supervisió professional dels establiments i serveis que atenen infants vetlli per l'establiment d'espais de participació i escolta en aquests recursos.
- Incorporar l'escolta directa dels infants en totes les supervisions i inspeccions de serveis i establiments que atenen infants i adolescents.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

Pel que fa al deure dels i les professionals de denunciar l'abús sexual:

- Informar els i les professionals que treballen amb infants i adolescents del deure legal que tenen atribuït de denunciar les situacions de maltractament o abús de què tinguin coneixement.
- Facilitar el suport institucional necessari als i les professionals perquè puguin rebre orientació i suport per complir aquest deure (administració educativa, sanitària, etc.).
- Establir mecanismes per oferir orientació i assessorament a qualsevol professional en situacions de sospita d'abús o maltractament infantil.

Pel que fa al diagnòstic de l'abús: dèficits en la provisió d'unitats multidisciplinàries de diagnòstic d'abús sexual i en el finançament del seu funcionament:

- Crear el servei d'atenció a les víctimes d'abús que preveu la Llei 14/2010, ara només per a infants tutelats, i integrar-hi tots els serveis que poden intervenir-hi (salut, policia, justícia).
- Crear més unitats multidisciplinàries de diagnòstic de l'abús sexual (UM-DAS: Ufam), territorialitzar-les i incorporar-les en el disseny del servei d'atenció a l'abús en què s'està treballant.

- Finançar aquestes unitats a càrrec públic i establir-hi criteris comuns de diagnòstic.

Pel que fa a la coordinació entre els diferents serveis i les institucions:

- Assegurar l'aplicació efectiva dels protocols de maltractaments, fent-ne difusió entre els i les professionals i serveis, fent-ne un seguiment i avaluant-ne l'aplicació.
- Incrementar la difusió i la visibilitat del nou protocol de maltractament en l'àmbit educatiu, de manera que sigui fàcilment accessible per als professionals del sistema educatiu i les famílies.
- Incorporar els centres educatius de titularitat privada en l'àmbit d'aplicació d'aquest nou protocol, amb independència del seu finançament.
- Establir, com a mínim, una persona de referència a tots els centres educatius per a l'aplicació d'aquests protocols que pugui rebre formació específica i actuar com a referent dins l'escola o institut.
- Assegurar la difusió dels protocols de maltractaments a tots els centres sanitaris que atenguin infants o adolescents (CAP, centres hospitalaris) encara que no tinguin la consideració d'hospital de referència en matèria de maltractament.
- Garantir la difusió dels protocols de maltractaments entre les entitats que treballen amb infants i adolescents en l'àmbit de l'esport i del lleure.
- Assegurar la difusió dels protocols de maltractaments en l'àmbit policial, incloses les policies locals.
- Garantir, amb la col·laboració dels col·legis professionals respectius, la difusió i el coneixement dels protocols de maltractament i abús infantil entre els professionals que exerceixen en l'àmbit privat (metges i metgesses, psicòlegs i psicòlogues, advocats i advocades, pedagogs i pedagogues, etc.).

Pel que fa al tractament de l'abús sexual i la manca de serveis públics especialitzats per assegurar la recuperació dels infants que n'han estat víctimes:

- Crear el servei d'atenció a les víctimes d'abús que preveu la Llei 14/2010, ara només per a infants tutelats, i integrar-hi tots els serveis que poden intervenir-hi (salut, policia, justícia).
- Assegurar el tractament terapèutic a tots els infants i adolescents que han patit abús. Actualment no hi ha serveis públics especialitzats en tracta-

ment de les víctimes d'abús, només entitats privades. La xarxa pública de salut mental està saturada.

- Preveure un tractament per als perpetradors, sobretot si són infants/adolescents.

Pel que fa a l'abús sexual en àmbits institucionals:

- Establir un reglament de funcionament dels centres sota la dependència de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència que desplegui les previsions de la Llei 14/2010.
- Regular el funcionament de la resta de centres (no dependents de la DGAIA) on viuen infants i adolescents (centres per a persones amb discapacitats on viuen infants, sociosanitaris, de salut), i fixar una regulació de mínims que garanteixi els drets que els reconeix la Convenció com a infants i la protecció contra la violència. Aquesta regulació hauria d'incloure mecanismes de queixa i de supervisió des de la perspectiva dels drets de l'infant que incloguin la seva escolta directa, així com protocols de prevenció de l'abús.
- Establir una regulació i una supervisió professional de tots els espais que atenen infants de 0-3 anys.
- Incloure mecanismes de participació d'infants i adolescents en aquests espais.
- Crear espais d'escolta dels infants i adolescents.
- Establir procediments de queixa segurs i confidencials per facilitar l'accés dels infants i adolescents a organismes de supervisió.
- Dotar les institucions i els serveis (centres residencials, escoles, activitats de lleure, clubs esportius, etc.) que atenen o protegeixen infants i adolescents de programes i codis de conducta per prevenir l'abús sexual.
- Dotar les institucions i els serveis (centres residencials, escoles, activitats de lleure, clubs esportius, etc.) que atenen o protegeixen infants i adolescents de protocols d'actuació en cas de sospita o certesa d'abús.

Pel que fa als dèficits que afecten la prevenció de l'abús sexual:

- Dur a terme campanyes de sensibilització adreçades a la ciutadania i també per a sectors professionals.
- Promoure polítiques de suport a la criança.
- Promoure programes d'educació a mares i pares sobre mètodes positius de criança.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

- Facilitar informació als infants, assequible i adequada a la seva edat, elaborar materials específics adreçats als infants i adolescents perquè aprenguin a reconèixer determinades accions i a dir “no”.
- Impartir formació als i les professionals sobre Drets dels Infants i indicadors de maltractament.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

05

LÍNIES D'ACTUACIÓ

1

Taula interinstitucional per a la prevenció i atenció de l'abús sexual infantil

2

Comissions i grups de treball

3

Programa de diagnòstic i millora dels equipaments municipals per a la prevenció de l'abús sexual infantil

4

Projecte d'apoderament dels infants

5

Reunió d'entitats de l'àmbit de la prevenció de l'abús sexual infantil

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

1

Taula interinstitucional per a la prevenció i atenció de l'abús sexual infantil

La jornada de reflexió sobre l'abús sexual infantil, convocada per l'Ajuntament de Barcelona el 13 de maig de 2016, va donar lloc a la convocatòria de la Taula interinstitucional per a la prevenció i atenció de l'abús sexual i el maltractament infantil, amb la finalitat:

- d'afavorir el coneixement dels protocols, circuits, projectes i programes per a la prevenció, la detecció, l'atenció i la recuperació en l'àmbit de l'abús sexual i el maltractament infantil;
- d'incrementar la coordinació dels recursos existents en l'àmbit de l'abús sexual i el maltractament infantil, i
- d'elaborar propostes interinstitucionals i vetllar per la coordinació i transversalitat dels membres de la taula.

La primera reunió d'aquesta taula va tenir lloc el 17 de gener de 2018, se'n va fer una segona edició el 8 de gener de 2019, i es preveu que seguirà convocant-se amb periodicitat anual.

Les institucions i els organismes que formen part de la Taula són els següents:

- Ajuntament de Barcelona: Departament de Promoció de la Infància, Departament de Joventut, Direcció de Feminismes i LGTBI, direccions de Serveis a les Persones i al Territori dels Districtes, Departament de Desenvolupament de la Gerència de Recursos Humans i Organització, Direcció de Serveis de Prevenció
- Instituts municipals: Institut Barcelona Esports (IBE), Institut Infància i Adolescència de Barcelona (IIAB), Institut Municipal de Serveis Socials (IMSS), Institut Municipal de Persones amb Discapacitat (IMPD), Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB)
- Generalitat de Catalunya: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), Departament d'Interior - Mossos d'Esquadra, Direcció General de Joventut
- Consorci d'Educació de Barcelona
- Consorci de Biblioteques de Barcelona
- Síndica de greuges de Barcelona
- Associacions professionals: Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya, Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

2

Comissions i grups de treball

Per assolir els objectius i dur a terme les iniciatives que sorgeixen d'aquest espai de coordinació, la Taula interinstitucional s'articula en **comissions i grups de treball**.

2018

Arran de la primera sessió de la Taula interinstitucional (gener del 2018), es van constituir els grups de treball següents, que responen a les propostes que es van considerar prioritàries. Cadascun dels grups es va reunir en dues ocasions al llarg de l'any i hi van assistir les mateixes institucions i organismes presents a la Taula.

1. Grup de Treball Formació per a la Prevenció i Atenció de l'Abús Sexual Infantil
2. Grup de Treball Protocols per a la Prevenció i Atenció de l'Abús Sexual Infantil

3. Grup de Treball Bones Pràctiques i Recursos per a la Prevenció i Atenció de l'Abús Sexual Infantil

2019

La segona reunió de la Taula Interinstitucional (gener del 2019) va donar lloc a la formació de les comissions i els grups de treball següents:

1. Comissió de treball sobre els plans funcionals dels equipaments municipals amb presència d'infants
2. Grup de Treball sobre Ciberassetjament i Victimització Sexual de Menors a través les Xarxes Socials
3. Comissió de suport a la implementació del projecte Barnahus
4. Participació en el Grup de Treball sobre Violències Sexuals a la Infància i l'Adolescència

El resultat del treball dut a terme pels grups de treball al llarg del 2018 es pot trobar en la *Memòria 2018* del programa, de la mateixa manera que la concreció dels objectius de les comissions i els grups de treball del 2019 es troba en el *Pla de treball 2019*.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

3

Programa de diagnòstic i millora dels equipaments municipals per a la prevenció de l'abús sexual infantil

La quantitat d'equipaments i serveis que l'Ajuntament de Barcelona posa a disposició dels ciutadans i ciutadanes és gran i variada, des d'instal·lacions esportives fins a centres cívics, passant per biblioteques, centres oberts, casals infantils i ludoteques. El nombre d'infants i adolescents que gaudeixen de les activitats que es duen a terme en aquests equipaments també és molt gran, i, a més a més, és molt important el nombre de nens i nenes de menys de 8 anys que hi participen a través d'activitats.

Tot aquest volum de serveis i d'usuaris i usuàries fa pensar en la necessitat d'oferir uns espais on els infants, adolescents i la ciutadania en general puguin trobar professionals capaços de saber reaccionar davant de situacions de revelació d'algun tipus de maltractament infantil i/o abús sexual i, a la vegada, de crear espais de protecció que facin que els equipaments municipals de la ciutat de Barcelona siguin espais lliures de risc, o amb risc mínim.

El treball de diagnòstic i de millora dels equipaments municipals perquè esdevinguin espais segurs per als infants constitueix una de les actuacions centrals

del programa. Els equipaments objecte de diagnòstic són aquells amb presència d'infants, tant si són equipaments d'ús exclusiu per a infància com si van adreçats al públic de totes les edats.

A través d'aquest treball, es pretén conèixer amb el guiatge dels i les professionals dels diferents equipaments quines són les necessitats que tenen per tal de dotar-los de les eines i la formació suficient per poder actuar davant de les situacions següents:

- a. indicis de casos d'abús sexual en l'entorn familiar;
- b. indicis de casos d'abús sexual infantil que es puguin donar dins de l'equipament, i
- c. indicis de casos d'abús sexual entre iguals.

Llista d'equipaments

Els equipaments en els quals està previst implementar el programa són els següents:

- Centres esportius municipals
- Casals infantils i ludoteques
- Centres oberts
- Biblioteques del Consorci de Biblioteques de Barcelona
- Centres cívics
- Casals de barri
- Equipaments juvenils: punts d'informació juvenil, casals de joves i espais joves
- Altres

Metodologia

FASE I: Diagnosi

- Selecció de la mostra significativa dels equipaments (almenys un equipament de cada districte).
- Visites als centres seleccionats, reunions amb la direcció dels centres i realització d'una enquesta segons un guió establert.

- Sessió de formació adreçada als i les professionals dels centres amb l'objectiu de tenir un coneixement bàsic sobre què és l'abús sexual i el maltractament infantil i com abordar-ne la prevenció, amb la finalitat de poder capacitar aquests professionals i poder-los convocar a uns grups de diagnosi. En alguns casos, es pot decidir ampliar la convocatòria de la sessió formativa als professionals de tots els equipaments d'aquella tipologia, malgrat que no formin part de la mostra significativa.
- Constitució de grups de diagnosi dels diferents professionals d'aquests equipaments, amb l'objectiu d'implementar uns espais de treball que aportin la detecció de les necessitats formatives i de qualsevol altre tipus.

FASE II: Elaboració de l'informe propositiu

A partir de la informació obtinguda en la fase anterior s'elabora, conjuntament amb l'entitat de suport al desplegament del programa, un informe que recull un seguit de propostes a diferents nivells per millorar la prevenció i l'atenció de l'abús sexual infantil en cada tipus d'equipament.

FASE III: Implementació de les propostes

Aquest informe es presenta a l'organisme o institut municipal titular dels equipaments estudiats, que és qui en última instància decideix la viabilitat de la implantació de les propostes enumerades a l'informe, així com a quines cal donar prioritat i la temporització amb què es duran a terme.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

Propostes recollides en l'informe propositiu

L'informe que s'obté com a resultat de tot el procés conté diferents propostes d'actuació, algunes de les quals coincideixen en les diferents tipologies d'equipaments, mentre que d'altres són específiques tenint en compte la funcionalitat d'aquests.

Les propostes poden classificar-se en **quatre grans àmbits d'actuació**:

1. **Normativa:** crear protocols específics i circuits interns que s'adaptin a la realitat organitzativa de cada equipament, elaborar codis ètics i una normativa clara sobre conductes adequades, sobretot pel que fa a l'ús de les xarxes socials, incorporar clàusules que obliguin els professionals que treballen en els equipaments a conèixer i aplicar, si escau, els protocols, assignar els delegats o delegades de protecció que estableix el protocol marc,³ etc.
2. **Formació:** impartir formació anualment sobre la prevenció i atenció de l'abús sexual infantil (i establir-ne l'obligatorietat, en cas de tractar-se de serveis externalitzats, a través dels plec de prescripcions tècniques), generar espais de supervisió i reflexió sobre aquest tema, etc.

3 Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya, elaborat per la Generalitat de Catalunya el juliol de 2017.

3. **Activitats proactives:** impulsar accions de sensibilització per a la ciutadania, difondre el telèfon d'atenció a la infància...⁴
4. **Treball organitzatiu:** augmentar la coordinació entre serveis adreçats a infants en l'àmbit territorial, repensar les instal·lacions per fer-les més segures (lavabos, vestuaris...).

4

Projecte d'apoderament dels infants

La quarta línia d'actuació del programa fa referència a un aspecte primordial de la prevenció de l'abús sexual infantil com és l'apoderament de l'infant per tal que ell mateix identifiqui les situacions desagradables i de risc i pugui generar mecanismes d'autoprotecció, alhora que se li faciliten eines per dir que "NO" i demanar ajuda.

Aquesta tasca ha d'incloure, d'una banda, tallers i activitats presencials amb els infants, adaptats a cada etapa evolutiva, i, de l'altra, mesures de prevenció i conscienciació dels riscos associats a l'ús de les noves tecnologies i les xarxes socials.

Tallers presencials

Difusió a través dels centres educatius, de lleure, etc., del material elaborat per l'Ajuntament *Sentir que sí, sentir que no*⁵ o d'altres materials, si escau, amb l'objectiu d'abordar la prevenció de l'abús sexual amb els infants mateixos.

Prevenció a les xarxes socials

Impuls d'iniciatives adreçades a fomentar, sobretot entre els i les adolescents, un bon ús d'internet i de les xarxes socials, però també a generar entorns virtuals segurs a través de mecanismes de control i supervisió i a proporcionar-los eines de denúncia i de suport. A més, és de vital importància informar els menors de les conseqüències psicològiques i legals que poden tenir les conductes de victimització a través d'internet.

5

Reunió d'entitats de l'àmbit de la prevenció de l'abús sexual infantil

4 Telèfon europeu Infància Respon 116 111.

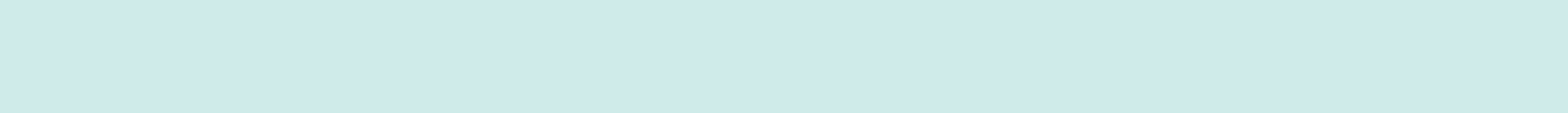
5 Material disponible a l'apartat Prevenció i atenció de l'abús sexual infantil del web municipal Infància (www.barcelona.cat/infancia), dins la pestanya Drets dels Infants.

A Barcelona hi ha diverses entitats, tant d'àmbit local com nacional i internacional, que incorporen la prevenció i/o l'atenció de l'abús sexual infantil en la seva missió. Per tal de compartir recursos, coneixement i experiència en l'àmbit de l'abús sexual i el maltractament infantil amb les entitats de la ciutat, i a fi de donar a conèixer les actuacions impulsades en el marc del Programa per a la prevenció i atenció de l'abús sexual infantil, l'Ajuntament convoca periòdicament una reunió on convida les entitats següents:

- Fundació Vicki Bernadet
- UNICEF
- Save the Children
- Mans Petites
- Associació Catalana per la Infància Maltractada (ACIM)
- El Mundo de los ASI
- Associació EXIL
- Associació d'Assistència a Dones Agredides Sexualment (AADAS)

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

06

ELEMENTS TRANSVERSALS

1

Elements comunicatius

2

Perspectiva de gènere

3

El model d'atenció Barnahus

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

1

Elements comunicatius

El programa inclou, de manera transversal en diverses actuacions, un apartat referent a la visibilització i la difusió tant de les mateixes accions com de l'abús sexual infantil. La importància de visibilitzar la tasca que s'està fent a la ciutat per lluitar contra l'abús sexual infantil rau, d'una banda, a augmentar la percepció de seguretat de les persones que hi viuen, sobretot els nens i nenes, les famílies i les persones amb infants a càrrec, i, de l'altra, a reafirmar el missatge de la tolerància zero amb l'abús sexual infantil.

Malauradament, el centre del debat i l'opinió pública generada al voltant d'aquest tema és ocupat pels diferents casos d'abusos que surten a la llum i que han augmentat en els darrers anys. Aquest fet pot propiciar que altres persones que han estat víctimes d'abús sexual durant la seva infància es decideixin finalment a denunciar-ho i fer-ho públic, ja sigui a través dels mitjans de comunicació o per la via judicial. Malgrat que és positiu que les víctimes, infants i adults, trenquin el silenci i el tabú que envolta l'abús sexual infantil, per eradicar-lo també cal que les persones abusadores deixin de fer-ho. Per això, és fonamental revertir la sensació d'impunitat que senten a l'hora de cometre els abusos a través de mesures dissuasives, com poden ser la difusió dels protocols, la visibilització dels telèfons i serveis d'atenció a la infància, programes i campanyes comunicatives, cartells informatius, etc., sense que vagi en detriment dels possibles canvis en l'àmbit normatiu i legal que siguin necessaris.

A més a més, difondre els recursos d'atenció i acompanyament de què disposen les víctimes també contribueix al seu apoderament, ja que facilita la demanda d'ajuda i augmenta la seva confiança en la resposta que n'obtidran.

2

Perspectiva de gènere

Tal com assenyala el Comitè dels Drets dels Infants en l'Observació núm. 13, cal tenir present que els factors de risc a què s'enfronten els nens i les nenes en relació amb els diferents tipus de violència no són els mateixos.

La societat masclista, basada en la desigualtat i el desequilibri de poder entre homes i dones, atorga uns privilegis als nens i homes pel simple fet de ser-ho i converteix el fet de ser nena i dona en un factor de risc a l'hora de patir violència sexual. Aquesta discriminació estructural sovint es troba a la base de la violència que, a diferents nivells, té lloc a casa, a l'escola, en l'espai públic, etc.

L'article 10 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que “els poders públics han d'introduir la perspectiva de gènere en el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que adopten amb relació als infants i els adolescents, de manera que en totes les actuacions i tots els programes que els adrecen es tingui en compte que són nois i noies i que poden tenir necessitats iguals o específiques.”

El Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya concretament diu que “s'ha de treballar per la no discriminació de les dones menors d'edat, reconeixent el caràcter específic i diferenciat de la violència contra les dones menors d'edat com a violència masclista, i s'ha de garantir a les persones lesbianes, gais, bisexuals, transgènere o intersexuals (LGBTI) la protecció contra qualsevol tipus de violència o discriminació”.

Per tant, els programes i les iniciatives que s'impulsin per prevenir l'abús sexual infantil, tant si van adreçats als infants com a la societat en general, han d'incorporar necessàriament la perspectiva de gènere i, per tant, han de contribuir no només a combatre la violència exercida cap als infants sinó també qualsevol tipus de discriminació per raó de sexe o de gènere.

Això passa per desmuntar els estereotips de gènere, conscienciar les persones d'aquesta desigualtat i prendre mesures que afavoreixin la plena igualtat de drets i oportunitats dels nens i de les nenes.

3

El model d'atenció Barnahus

La **victimització secundària**, o revictimització, és el dany que es genera en la víctima com a conseqüència de l'actuació deficient de les institucions (judicials, administratives, policials...). La victimització secundària pot contribuir a agreujar el dany psicològic causat pel delictes mateix i a cronificar-ne les seqüeles.

El model Barnahus (en islandès, Casa dels Infants) és un model d'atenció a les víctimes d'abús sexual infantil impulsat per Islàndia l'any 1998. El model Barnahus destaca per posar l'infant al centre i evitar-ne la victimització secundària, ja que es basa a centralitzar en un mateix espai tots els professionals que han d'intervenir i interactuar amb la víctima quan es produeix una sospita d'abús sexual infantil, ja siguin de l'àmbit judicial, psicològic, sanitari, etc. Aquest model preveu que, un cop es té la sospita d'un possible cas d'abús, l'infant faci una sola entrevista forense amb un psicòleg o psicòloga professional que és retransmesa per un circuit tancat de televisió davant de professionals representants de l'àmbit judicial, psicològic, policial, etc. Aquesta entrevista queda enregistrada i té la validesa de prova preconstituïda en el judici posterior, i s'evita així que l'infant hagi d'entrevistar-se múltiples vegades amb diferents professionals i que hagi d'assistir i declarar en el mateix judici.

A més a més, les Barnahus són espais acollidors i agradables per als infants, disposen d'equips multidisciplinaris, professionals formats específicament en l'abús sexual i el maltractament infantil, i ofereixen tractament psicològic i acompanyament en el procés terapèutic. La Barnahus, doncs, aplica un enfocament basat en l'interès superior de l'infant, en la millor qualitat de la intervenció, en l'atenció integral de les víctimes i en la màxima reparació del dany que han patit.

Aquest model, avalat i promogut pel Consell d'Europa i les Nacions Unides, ha estat adoptat per nombrosos països com Suècia, Noruega, Dinamarca o Anglaterra. La Generalitat de Catalunya n'està estudiant la viabilitat a Catalunya després que s'aprovés l'Acord de Govern 65/2016 pel qual es crea la Comissió per a l'impuls de la protecció efectiva davant els maltractaments a infants i adolescents i s'aproven mesures específiques en aquesta matèria, que estableix la necessitat de crear una unitat integrada d'atenció als infants i adolescents víctimes d'abusos sexuals que incorpori professionals del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, el Departament de Justícia, el Departament d'Interior, el Departament de Salut i el Departament d'Ensenyament. Cal dir que el desenvolupament de serveis d'atenció especialitzats per als infants i adolescents víctimes d'abusos sexuals ja es preveu en l'article 93 de la Llei 14/2010.

L'Ajuntament de Barcelona valora positivament aquest model d'atenció i es coordinarà amb els ens responsables per a la seva implantació a la ciutat de Barcelona.

Departament
de Promoció
de la Infància

Programa per a
la prevenció
i l'atenció de l'abús
sexual infantil

BCN

**Programa per a
la prevenció i l'atenció
de l'abús sexual infantil**

Document marc